

Autoreferat

Anna Szolucha

1.

Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2015 – Doktor (PhD), National University of Ireland, Maynooth

Rozprawa doktorska pt.: “No stable ground: Real democracy in the Occupy movement”

2009 – Master of Arts Honours (First Class), University of St Andrews, Wielka Brytania

2.

Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

od 2021 Adiunkt, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

2018–2020 Pracownik naukowy (senior research fellow i research fellow), Department of Social Sciences, Northumbria University, Newcastle upon Tyne, Wielka Brytania

2015–2017 Pracownik naukowy (post-doc, Marie Skłodowska-Curie fellow), Department of Social Anthropology, University of Bergen, Norwegia

2011–2015 Wykładowca i tutor, Department of Sociology, National University of Ireland, Maynooth

2008 Asystent badawczy, Munk Centre for International Studies, University of Toronto, Kanada

3.

Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Prezentowane poniżej osiągnięcia są efektem moich wieloletnich badań, które prowadziłam w ramach kilku kolejnych projektów badawczych, dotyczących zmian zachodzących w społecznościach lokalnych, w których poszukiwany lub wydobywany miał być gaz łupkowy. Gazem łupkowym określa się gaz ziemny, który jest zamknięty w szczelinach i porach skał łupkowych. Choć surowiec ten był znany przez geologów od dziesięcioleci, to powszechne zainteresowanie jego zasobami można datować na koniec pierwszej dekady dwudziestego pierwszego wieku. Technologie związane z wydobywaniem gazu z łupków, a w szczególności technologia szczelinowania hydraulicznego (ang. *fracking*), są traktowane jako kontrowersyjne, ponieważ mogą się wiązać z negatywnymi skutkami dla środowiska naturalnego oraz zdrowia ludzi. W wielu krajach (m.in. w Stanach Zjednoczonych, Australii, Wielkiej Brytanii, Polsce, Bułgarii i Francji) poszukiwanie i wydobywanie gazu łupkowego było silnie oprotestowywane przez lokalne społeczności oraz ogólnokrajowe ruchy antyłupkowe. W takim kontekście stawało się jasne, że eksploracja łupków była procesem nie tylko technologicznym, ale też wielowymiarowym procesem społecznym. Tymczasem brakowało podstawowych badań, które byłyby poświęcone kluczowym środowiskowym, zdrowotnym i ekonomicznym problemom, jakie mogła stwarzać eksploatacja gazu i ropy z łupków. Był to temat stosunkowo nowy, więc na początku istniało także bardzo niewiele rozproszonych badań, które analizowałyby różne aspekty poszukiwań gazu z humanistycznego i społecznego punktu widzenia. Moim zamiarem było wypełnienie tej luki w międzynarodowych badaniach poprzez udokumentowanie i przeanalizowanie społecznych skutków, relacji i protestów w lokalnych społecznościach, w których miał być poszukiwany lub wydobywany gaz z łupków.

Zacząłam się interesować gazem łupkowym w 2011 roku, czyli jeszcze podczas doktoratu, a na zakończenie studiów doktorskich uzyskałam jubileuszowe stypendium przyznane przez *Irish Federation of University Teachers* na przeprowadzenie wstępnych badań i analizy

społecznej i prawnej sytuacji gazu łupkowego w Polsce. Wiedza, którą zdobyłam podczas tych badań, posłużyła mi także do napisania wniosku o indywidualne stypendium Marii Skłodowskiej-Curie finansowane w ramach europejskiego programu badań naukowych Horyzont2020. Po uzyskaniu stypendium w 2015 roku rozpoczęłam badania na temat społecznych skutków poszukiwań gazu w lokalnych społecznościach oraz relacji demokracji i energii w Polsce i Wielkiej Brytanii. Poszerzyłam zakres tych badań o kilka dodatkowych lokalizacji w Wielkiej Brytanii oraz o nowe problemy badawcze związane ze społeczną konstrukcją gazu oraz jego relacji z nierównościami społecznymi i kontynuowałam je do końca 2020 roku – także w ramach pracy zespołu oraz konsorcjum finansowanego z grantu brytyjskich *Natural Environment Research Council* i *Economic and Social Research Council*.

Prezentowana monografia oraz cykl artykułów poświęcone są szerokiemu spektrum problemów zarówno empirycznych, jak i teoretycznych. Spaja je zainteresowanie konkretnymi procesami społecznymi i kulturowymi, które zachodziły w społecznościach lokalnych oraz wiązały je z szerszymi zjawiskami krajowymi i międzynarodowymi. Takie ujęcie tematu badawczego sprawiło, że badania eksploracji gazu łupkowego pozwoliły nie tylko na opisanie lokalnych mechanizmów i ich skutków związanych z poszukiwaniem tego surowca, ale także szerszych krajowych i globalnych dynamik o fundamentalnym znaczeniu dla demokracji oraz współczesnej, zmieniającej się relacji pomiędzy państwem a społeczeństwem. We wszystkich poniższych publikacjach moim zamiarem było wniesienie wkładu w rozwój antropologicznej wiedzy o społecznym fenomenie gazu łupkowego oraz przyczynienie się do pogłębiania humanistycznego rozumienia pojęć dotyczących m.in. traumy, społecznego zaangażowania, czasu, nierówności społecznych, niekonwencjonalności węglowodorów oraz magii.

Pierwszym artykułem, który powstał w tym cyklu, był „Fracking Lancashire: The planning process, social harm and collective trauma”, opublikowany w międzynarodowym periodyku *Geoforum* (140 punktów na liście MEiN). Współautorem tego artykułu był Damien Short (University of London). Oboje mieliśmy wkład w przygotowanie i dopracowanie założeń koncepcyjnych artykułu oraz wspólną analizę zebranych przez nas indywidualnie danych. W przypadku Short-a opieraliśmy się na jego wywiadach oraz analizie dyskursu, a w moim przypadku bazowaliśmy na obserwacjach poczynionych podczas moich badań etnograficznych oraz wywiadów w Lancashire (w północnozachodniej Anglii). Oboje uczestniczyliśmy w pisaniu artykułu oraz w dokonywaniu korekt po etapie recenzji.

Był to pierwszy artykuł, który analizował wpływ działań przemysłu łupkowego w Wielkiej Brytanii oraz lokalnego procesu decyzyjnego na doświadczenia mieszkańców z formami

„ekstremalnej energii” (sposobami pozyskiwania surowców energetycznych w coraz trudniejszych i ryzykowniejszych warunkach, które mogą powodować więcej szkód w środowisku naturalnym oraz negatywnie wpływać na zdrowie ludzi i zwierząt). W tamtym czasie (artykuł został najpierw opublikowany online w 2017 roku) większość literatury, która mówiła o możliwych efektach procesu poszukiwania gazu łupkowego, skupiała się na badaniach *postrzegania* tego surowca przez różnych aktorów. W powszechnym rozumieniu panowało przekonanie, że, aby móc rozmawiać o jakichkolwiek znaczących efektach poszukiwań i wydobywania węglowodorów niekonwencjonalnych, proces ten musiałby być prowadzony na szeroką skalę. Pomimo retoryki przemysłu gazowego oraz polityków w Wielkiej Brytanii, mało było w tamtym czasie przesłanek, które sugerowałyby rychły rozwój sektora łupkowego. Mimo tego moje badania wskazywały, że już na etapie planowania pierwszych odwiertów gazu łupkowego, zmieniają się społeczne relacje, krajobrazy, a niektórzy mieszkańcy doświadczają problemów zdrowotnych. Jednak nawet w Stanach Zjednoczonych, gdzie wydobywanie gazu i ropy z łupków było już znacznie bardziej zaawansowane niż w Anglii, wciąż brakowało w tamtym czasie antropologicznych analiz, które pokazywałyby, jaki społeczny wpływ ma ten proces na lokalne społeczności.

Dzięki antropologicznemu warsztatowi, który zastosowałam w swoich badaniach, prezentowany artykuł wniósł znaczny wkład w zmianę tego podejścia, ponieważ nie tylko demonstrował złożoność oraz znaczenie badania społecznych efektów eksploracji węglowodorów, ale też po raz pierwszy wskazywał, że proces poszukiwania i wydobywania gazu łupkowego może mieć znaczące skutki społeczne już na etapie jego planowania. Moje badania w tym zakresie były później przyjęte i wielokrotnie cytowane w literaturze, a lokalni decydenci powoływali się na nasz artykuł podczas procesów decyzyjnych.

W artykule używamy kategorii społecznej krzywdy oraz kolektywnej traumy, aby opisać wpływ, jaki poszukiwanie gazu łupkowego może mieć na lokalnych mieszkańców jeszcze zanim rozpoczną się poważne działania firm eksploatacyjnych w terenie (np. te związane z budową wiertni lub szczelinowaniem hydraulicznym). Aby przeanalizować dynamikę, która prowadzi do wywołania kolektywnej traumy oraz wskazać na te aspekty, które w przyszłości mogą stanowić rodzaj krzywdy wywołanej przez wydobywanie gazu, zidentyfikowaliśmy pięć głównych kategorii problemów, które lokalni mieszkańcy podnosili w stosunku do procesu poszukiwania gazu łupkowego na ich terenie: zwiększenie natężenia ruchu ulicznego, industrializacja, zanieczyszczenie wód i powietrza, hałas i prawdopodobieństwo trzęsień ziemi. Następnie przeanalizowaliśmy specyfikę procesu decyzyjnego, w trakcie którego ważyły się

losy projektu łupkowego w Lancashire, oraz opisaliśmy, w jaki sposób mieszkańcy doświadczali tego procesu. Okazało się, że sprawiał on, że mieszkańcy czuli się bezsilni, byli przygnębieni i źli oraz mieli poczucie, że zostali oszukani i utracili coś ważnego. Nasze analizy przebiegu i dynamiki procesu decyzyjnego potwierdziły nierównowagę sił, która sugerowała stronniczość nie tylko niektórych politycznych aktorów, ale także członków administracji w stosunku do kwestii podnoszonych przez zwykłych obywateli sprzeciwiających się gazowi łupkowemu. Te wszystkie aspekty miały wpływ na wytworzenie kolektywnej traumy, którą potwierdziłam także nie tylko w moich późniejszych badaniach etnograficznych, ale również w ramach współpracy z naukowcami, którzy przeprowadzili ilościowe ankiety dotyczące m.in. wpływu gazu łupkowego na zdrowie psychiczne mieszkańców (pozycja nr 4 w Wykazie osiągnięć). Szczegółowy wpływ poszukiwań i wydobycia gazu łupkowego w Anglii na m.in. zdrowie mieszkańców, lokalną społeczność, relacje z policją, demokrację oraz relacje z przemysłem gazowym opisuję także w dwóch monografiach/raportach wydanych nakładem własnym (pozycja nr 8 i 10 w Wykazie osiągnięć).

Według naszej oceny w prezentowanym artykule podczas procesu decyzyjnego mieszkańcy korzystali z rzetelnych źródeł informacji na temat gazu łupkowego, a wiedza, którą wnieśli do tego procesu, korzystnie wpłynęła na szczegółowość dyskusji oraz do pewnego stopnia wyrównywała dysproporcje zasobów pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami łupków. Artykuł ten wnosi szczególny wkład w subdyscypliny antropologii energii oraz antropologii górnictwa, ponieważ dokonuje analizy społecznych skutków surowca, którego proces poszukiwania i wydobycia jest stosunkowo nowy, a jego efekty – nieznanne, zwłaszcza w Europie. Po drugie udowadnia, że społeczne skutki poszukiwania węglowodorów powinny być analizowane począwszy od etapu planowania, ponieważ już wtedy zachodzą pierwsze zmiany w lokalnych społecznościach i kształtują się nowe relacje społeczne. To oznacza, że prowadzenie tzw. *baseline study* w momencie, kiedy zakończony jest już proces decyzyjny czy planowania, może w takich przypadkach prowadzić do fałszywej interpretacji zmian zachodzących w społecznościach, w sąsiedztwie których prowadzi się poszukiwanie i wydobycie węglowodorów niekonwencjonalnych.

Następny artykuł w tym cyklu poddaje głębszej analizie społeczną i temporalną dynamikę, która prowadzi do takich skutków, jak te opisane w poprzednim tekście. Tym samym artykuł ten wnosi wkład w rozwój antropologicznego znaczenia zjawiska antycypacji oraz różnych społecznych i kulturowych form rozumienia czasu. Artykuł zatytułowany „Anticipating fracking: Shale gas developments and the politics of time in Lancashire, UK” został

opublikowany w międzynarodowym periodyku *The Extractive Industries and Society* (100 punktów na liście MEiN). Celem artykułu było przeanalizowanie, jak czas oraz przyszłość gazu łupkowego rozumiane są przez różnych aktorów, którzy uczestniczą w spornych procesach, jakie charakteryzują okres oczekiwania na rozpoczęcie poszukiwań węglowodorów w terenie. Interesował mnie problem tego, czy racjonalności poszczególnych aktorów nie były także w pewien sposób kształtowane poprzez ich odmienne rozumienie czasu i politykę czasu. Moja analiza pokazuje, że różnice zdań oraz konflikty pomiędzy różnymi stronami zaangażowanymi w ten proces faktycznie korelują w dość dokładny sposób z ich odmiennym rozumieniem oraz relacją w stosunku do czasu i przyszłości.

Rozważania w tym artykule rozpoczynam od obserwacji pewnego paradoksu, który był bardzo widoczny podczas badań terenowych. Z jednej strony działania aktorów, którzy z różnych powodów znaleźli się blisko wiertni gazu (pracowników, którzy budowali wiertnię, dostawców materiałów, kierowców na drodze, przy której budowana była wiertnia, policjantów oraz lokalnych mieszkańców i aktywistów) zbiegały się w tym samym czasie. Na przykład mieszkańcy i aktywiści używali różnych form bezpośredniego protestu, aby wbrew działaniom zapobiegawczym policji zatrzymać pojazdy dostawców tak, aby nie mogły dostarczyć pracownikom wiertni potrzebnych materiałów. To z kolei czasami powodowało przestoje na drodze do wiertni, która była głównym ciągiem komunikacyjnym pomiędzy dwoma największymi miastami w okolicy. I choć wszystkie te działania i osoby zdawały się „istnieć” w tym samym momencie i czasie, to reprezentowały one różne podejścia do przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Ich działania, postawy i racje oparte były także na odmiennych rozumieniach czasu i historii oraz innych założeniach dotyczących relacji pomiędzy przeszłością, teraźniejszością oraz przyszłością.

W tekście wyodrębniam trzy główne podejścia do czasu, które uwidoczniły się w lokalnych relacjach i debacie publicznej o gazie łupkowym w Lancashire: czas jako czyjaś własność (*owned time*), czas jako taki sam w każdym momencie oraz czas mający rzeczywiste społeczne i środowiskowe skutki. Następnie analizuję relacje pomiędzy tymi podejściami jako „politykę czasu”, czyli arenę, na której artykułowane i rozgrywane były te różne wyobrażenia i relacje. Odnosząc się do literatury antropologii przyszłości, w artykule tym pokazuję, że możliwość nadawania przyszłości konkretnych cech jest potężnym narzędziem, które wyklucza niektóre racje i tworzy dysproporcje władzy w sporach o węglowodory niekonwencjonalne oraz inne surowce naturalne.

Wkład, który ten artykuł wnosi do nauk o kulturze i religii, jest zarówno teoretyczny, jak i empiryczny. Z teoretycznego punktu widzenia w tekście opisuję trzy sposoby rozumienia i relacji do czasu, które mogą znaleźć zastosowanie także w innych sytuacjach oraz kontekstach. Rozwijam też pojęcie polityki czasu, które wcześniej pojawiało się na przykład w pracy Stuarta Kirsch-a o działalności kopalni miedzi i złota w Papui Nowej Gwinei. W mojej analizie polityka czasu może być rozumiana nie tylko jako temporalne rozgrywanie czasu poprzez wydłużanie, opóźnianie lub przyspieszanie pewnych działań. Takie rozumienie polityki czasu nadal traktuje go jako coś uniwersalnego i coś, co może być manipulowane, bo jest w gruncie rzeczy doświadczane w podobny sposób przez różne osoby. W tym artykule pokazuję, że polityka czasu może polegać także na rozgrywaniu różnych koncepcji i doświadczeń czasu pomiędzy sobą.

Z takim rozumieniem wiąże się empiryczny wkład tego artykułu. W dominujących dyskursach duże projekty infrastrukturalne takie, jak te związane z poszukiwaniem węglowodorów, postrzegane są często jako futurystyczne areny, na których realizuje się modernizacyjny potencjał państwa i przemysłu dla dobra społeczeństwa. Z drugiej strony krytyczne analizy takich projektów widzą je jako miejsca, które funkcjonują według korporacyjnych zasad podporządkowanych prywatnym interesom i finansowym spekulacjom. Bazując na literaturze antropologii przyszłości, empiryczny wkład tego artykułu polega na tym, że podważam rozumienie homogenicznego czasu, na którym polegają zarówno modernizacyjne jak i krytyczne narracje. Na podstawie obserwacji i rozmów z bardzo różnymi grupami zaangażowanymi w sprawę gazu łupkowego w Lancashire pokazuję, że wiele form rozumienia czasu może współistnieć obok siebie i konkurować o hegemoniczną pozycję w polityce czasu. Celem takiej analizy jest podkreślenie doświadczeń „temporalnej sprzeczności” (*temporal incongruity*), która charakteryzuje wiele agend modernizacyjnych. Podejścia do czasu łączę w trzy główne kategorie nie tylko po to, aby uwypuklić ich różnice, ale także, aby zakreślić ich pole oddziaływania na teraźniejszość. W ten sposób podążam podobnym tropem, co Peter Pels, który w niektórych ze swoich prac zwracał uwagę na relację różnych koncepcji czasu do tego, czyja przyszłość będzie zrealizowana, a czyja pozostanie tylko pustymi planami.

Analiza w tym artykule potwierdza i rozwija koncepcję związku pomiędzy czasem a nierównościami społecznymi, który został już wcześniej zaproponowany w literaturze antropologicznej przez Laurę Bear. Moje badania w Lancashire pozwalają prześledzić mechanizmy, które sprawiają, że to, jak doświadczamy czasu, jest także jedną z głównych form doświadczania nierówności społecznej. Przy tym analiza konfliktów wokół gazu łupkowego

jasno wskazuje, że dzieje się tak, ponieważ nie wszystkie koncepcje czasu są równoważnościowe w stosunku do władzy i niektórych prywatnych interesów.

W kolejnym artykule w tym cyklu kontynuuję dyskusję o relacji doświadczenia czasu oraz nierówności społecznych i przenoszę centrum zainteresowania z procesów antycypujących szczelinowanie hydrauliczne na moment, kiedy firmy gazowe rozpoczną już działania w terenie. Artykuł „Futures of Fracking and the Everyday: Hydrocarbon Infrastructures, Unruly Materialities and Conspiracies” opublikowany został w międzynarodowym czasopiśmie *Ethnos: Journal of Anthropology* (100 punktów na liście MEiN) i odpowiada na pytanie, jak lokalni mieszkańcy negocjują temporalne sprzeczności oraz hegemoniczne koncepcje przyszłości gazu łupkowego.

W szczególności w artykule tym podejmuję problem paradoksalnego doświadczenia czasu przez osoby, które pracują i mieszkają w pobliżu infrastruktury związanej z poszukiwaniem i wydobywaniem gazu łupkowego. Zjawisko to zaobserwowałam zarówno w Anglii, jak i w Polsce. W tekście analizuję, jak przyszłość może być doświadczana jednocześnie jako z góry określona oraz całkowicie niepewna. Lokalni aktorzy radzą sobie z tym złożonym doświadczeniem poprzez: tworzenie specjalnych relacji w stosunku do infrastruktury łupkowej, „naprawę” materialności gazu łupkowego oraz kultywowanie atmosfery spisku wokół zawłości wydobywania gazu. W swojej analizie opieram się na pojęciu codzienności i życia codziennego Henri-ego Lefebvre i w ten sposób wnoszę wkład w rozwój współczesnej antropologicznej debaty o tym, jak tworzona (ze społecznego i kulturowego punktu widzenia) jest przyszłość niektórych surowców naturalnych.

Większość współczesnych prac naukowych w tym zakresie skupia się na pojęciu „nieokreśloności zasobów” (*resource indeterminacy*), ponieważ proces poszukiwania i eksploatacji gazu ziemnego i innych surowców naturalnych związany jest z wieloma niewiadomymi, które potrafią być jednak kreatywnie wykorzystywane przez niektóre państwa oraz przemysł do różnych celów. W prezentowanym artykule poszerzam zakres tych najnowszych prac naukowych, skupiających się zwykle na strategiach, za pomocą których korporacje i aparat państwowy kreują przyszłość związaną z wydobywaniem surowców naturalnych. Opierając się na sytuacjach oraz doświadczeniach z codziennego życia tych, którzy mieszkają i pracują w pobliżu inwestycji gazowych, pokazuję, że ich działania mają także duży i niedoceniany wpływ na przyszłość gazu łupkowego. Moja analiza wskazuje jednoznacznie, że, aby dokonać całościowej i realistycznej oceny możliwości wydobywania jakiegoś surowca, nie wystarczy opierać się na narracjach i działaniach przemysłu czy państwa.

Narracje te mogą się bowiem rozбивać o nawet najbardziej prozaiczne elementy rzeczywistości, która w swoim fizycznym i społecznym wymiarze nie zawsze daje się łatwo dopasować do przygotowanych dyskursów. Taka sytuacja miała miejsce w obu analizowanych lokalizacjach w Lancashire oraz w Żurawlowie (pow. zamojski). Ostatecznie szczelinowanie hydrauliczne w Lancashire (i całej Anglii) zostało zawieszona w listopadzie 2019 roku. Oficjalnym powodem były wywołane przez ten proces wstrząsy sejsmiczne, ale znaczny wpływ na taką decyzję miała też postawa lokalnych mieszkańców sprzeciwiających się szczelinowaniu oraz siła ogólnokrajowego ruchu antyłupkowego. O tym, w jaki sposób zwykli obywatele mogli wpłynąć na najważniejsze decyzje państwowe, piszę w artykule, który znajduje się obecnie w recenzji w jednym z międzynarodowych periodyków. Firma, która miała poszukiwać gazu łupkowego w Żurawlowie, zniechęcona niespotykanym ruchem oporu miejscowych, także wycofała się ze wsi w 2014 roku, a w całej Polsce zainteresowanie tym surowcem znacznie spadło.

Zanim to jednak nastąpiło, mieszkańcy żyli równocześnie niejako w dwóch przeciwstawnych ramach czasowych: z jednej strony branża gazowa oraz rządzący budowali poczucie, że działania związane z wydobyciem gazu łupkowego były przesądzone, ale z drugiej strony perspektywa ta była niepewna, bo faktyczne rozpoczęcie eksploracji zależało od wielu czynników. Literatura zwykle wymienia tutaj czynniki związane z warunkami geologicznymi, logistycznymi, ekonomicznymi i niekiedy – geopolitycznymi. W prezentowanym artykule nie tylko wskazuję na znaczenie miejscowych aktorów, którzy mogą wpływać na możliwość eksploatacji zasobów gazu łupkowego; rozwijam także tę analizę w kierunku wpływu takiego stanu rzeczy na relacje społeczne. Dzięki badaniom terenowym zaobserwowałam, że w lokalnych społecznościach oba sposoby rozumienia przyszłości gazu łupkowego (jako czegoś, co jest przesądzone, oraz czegoś, co zależy od wielu niepewnych geologicznych i ekonomicznych czynników) prowadzi do poczucia alienacji, którego doświadczają mieszkańcy. W żadnej perspektywie czasowej (ani tej, gdzie wydobycie występuje jako przesądzony fakt, ani tej, która głosi prymat innych niepewnych czynników determinujących perspektywę wydobycia) mieszkańcy nie są uważani za ważny element decyzji o tym, czy gaz łupkowy powinno się wydobywać. Ten artykuł pokazuje, że nieumiarkowane poleganie na logice, której używa branża górnicza w swoich narracjach i działaniach związanych z eksploatacją surowców, może prowadzić nie tylko do przesadnie optymistycznych analiz związanych z perspektywą wydobywczą, ale także pośrednio przyczyniać się do alienacji lokalnych społeczności. To z kolei może prowadzić do lekceważenia ważnych społecznych

skutków, jakie niesie za sobą poszukiwanie i wydobywanie węglowodorów. Wkład, jaki wnosi ten artykuł, wpisuje się więc w tradycyjną rolę antropologii jako nauki, która zawsze starała się wykraczać poza uznane twierdzenia, ukazując znaczenie doświadczeń i relacji spoza dominujących kręgów społecznych i kulturowych.

Temat roli społecznych czynników w „tworzeniu” surowców naturalnych rozwijam w kolejnym artykule w tym cyklu pt. „A social take on unconventional resources: Materiality, alienation and the making of shale gas in Poland and the United Kingdom” opublikowanym w międzynarodowym czasopiśmie *Energy Research and Social Science* (140 punktów na liście MEiN). Pochyłam się w nim nad społecznymi i politycznymi efektami specyfiki gazu łupkowego jako jednego z węglowodorów nazywanych niekonwencjonalnymi. Gaz ziemny zamknięty w skałach łupkowych jest zaliczany do niekonwencjonalnych dlatego, że jego wydobywanie jest zwykle kosztowniejsze niż gazu konwencjonalnego i wymaga zastosowania bardziej zaawansowanych technologii. Z moich badań wynika jednak, że ta charakterystyka, która opiera się zwykle na różnicach natury geologicznej i inżynierskiej, ma swoje konsekwencje nie tylko w sferze technologii.

Niekonwencjonalny status gazu łupkowego pomaga mu strategicznie wymykać się z sieci społecznych i politycznych powiązań. „Niekonwencjonalność” gazu pozwala na specjalne traktowanie tego surowca, które według dominujących dyskursów wymaga odizolowania go od normalnych warunków, zasad oraz relacji społecznych i politycznych. Nie jest to nowy mechanizm, ponieważ literatura antropologiczna dowodzi, że jest on od wielu dziesięcioleci z powodzeniem stosowany w różnych krajach i w odniesieniu do każdego rodzaju surowca naturalnego. Jest wiele sposobów, które pozwalają na odcięcie procesu wydobywania surowców od ich społecznych kontekstów, na przykład poprzez zamykanie tego procesu w tworzonych przez firmy eksploatacyjne enklawach, przeniesienie działalności na morskie platformy wydobywcze, zatrudnianie podwykonawców oraz ograniczanie dostępu do danych o zasobach surowców. W artykule analizuję przypadek gazu łupkowego w Wielkiej Brytanii i Polsce, gdzie została zastosowana podobna strategia, a łupki osiągnęły specjalny status w prawie oraz polityce energetycznej obu krajów. W obu państwach rządzący wprowadzili szereg zmian prawnych, które miały na celu ułatwienie i przyspieszenie poszukiwań i eksploatacji rodzimych zasobów gazu łupkowego. Węglowodory niekonwencjonalne były także przedstawiane jako sprawa wagi państwowej, ponieważ ich wydobywanie mogło wpływać na bezpieczeństwo energetyczne. W takim kontekście niekonwencjonalna natura tych surowców oraz niepewność z nią związana stanowiła ważny argument, aby tym bardziej tworzyć im

specjalne, korzystne warunki inwestycyjne oraz prawne. Normalne polityczne spory, urzędnicze procedury czy społeczne reakcje mogły być uważane za zbędne i niestosowne w konfrontacji z tak ważkimi kwestiami. Niemniej jednak w prezentowanym artykule pokazuję, że próby oddzielenia tego, co materialne od tego, co społeczne i polityczne, nie przetrwały w zderzeniu z codziennymi realiami procesu poszukiwania i wydobywania gazu łupkowego. Co więcej, to właśnie problemy wytworzone m.in. przez niekonwencjonalną materialność gazu łupkowego niespodziewanie przekształcały inwestycje łupkowe w miejsce, gdzie ścierały się ważne racje polityczne i społeczne.

Na podstawie tej analizy w artykule proponuję autorską definicję „niekonwencjonalności” gazu łupkowego. Z antropologicznego punktu widzenia niekonwencjonalność ta może być rozumiana raczej jako efekt, a nie jako skoordynowany projekt pewnych aktorów czy fizyczna cecha, która jest niezależna od społecznych i politycznych sił. Niekonwencjonalność jest społeczną konstrukcją, ale należy ją rozumieć jako efekt procesów społecznych, ponieważ pomimo swoich społeczno-politycznych powiązań, uchodzi za coś, co jest zewnętrzne w stosunku do procesów, które ją stworzyły. Jak dowodzę w artykule, gaz z łupków nie miał swojej osobnej materialnej czy politycznej obecności poza społecznymi relacjami, w które był uwiązany. W ten sposób podważam też częsty argument w debacie o łupkach, który mówi o tym, że projekt łupkowy poniósł w Polsce porażkę, a w Wielkiej Brytanii został znacznie spowolniony, ponieważ zawiodły warunki geologiczne i logistyczne. Według analizy, jaką przedstawiam w tym artykule, można raczej twierdzić, że na niepowodzenie tego projektu miały wpływ nieudane próby odizolowania tego surowca od społecznych relacji, które go współtworzyły.

W prezentowanym artykule opieram się na swoich badaniach etnograficznych, aby odpowiedzieć na pytania: w jaki sposób tworzony jest efekt niekonwencjonalności gazu? Jakie są dynamiki i materialności, które wiążą na powrót gaz niekonwencjonalny ze społecznymi, politycznymi i środowiskowymi relacjami? Jakie są skutki takiego ponownego powiązania? Wskazuję na przykłady tradycyjnych metafor, antycypacji oraz biurokratycznych i naukowych kultur w Wielkiej Brytanii i Polsce, które współtworzyły niekonwencjonalność gazu łupkowego. Analizuję też dynamikę lokalnych skutków poszukiwania gazu, protestów, socjotechnicznej presji związanej z odkrywaniem wielkości zasobów tego surowca oraz jego nieprzewidywalną i nieposłuszną materialność. Te prozaiczne czynniki na powrót powiązały łupki z ich społecznym, politycznym i środowiskowym kontekstem.

Artykuł rozwija debatę o roli materialności oraz społecznej konstrukcji surowców i energii w życiu społecznym. Najważniejszym wkładem, jaki wnosi ten artykuł, jest jednak skonfrontowanie alienującej dynamiki ekstrakcji surowców naturalnych (która jest widoczna w terenie badawczym) ze społecznym i humanistycznym rozumieniem tych surowców. Współcześnie w naukach społecznych i humanistycznych podchodzi się do surowców naturalnych jako do wyników relacji i relacyjnych asamblaży, które powstają w kontekście, gdzie spotykają się różne koncepcje ontologii surowców. Surowce naturalne nie są więc uważane za statyczny materiał, ale za krótkotrwałe, rozproszone oraz nieliniarne kategorie, które mogą ulegać zmianom, zwłaszcza gdy społeczne procesy, które ich dotyczą, nacechowane są dużą dozą niepewności. Wielu badaczy wyraża nadzieję, że taki zmienny charakter surowców mógłby oznaczać, że na ich definiowanie miałby wpływ także zwykli obywatele, co pozwoliłoby na swoistą demokratyzację zarządzania energią. Z ostrożnością podchodzę do takich twierdzeń, ponieważ – jak pokazuję w artykule – rozumienie surowców jako zmiennych i rozproszonych kategorii może też prowadzić w przeciwnym kierunku i doskonale współgrać z korporacyjną logiką, która strategicznie wykorzystuje możliwość redefiniowania surowców, jeszcze bardziej ograniczając wpływ zwykłych obywateli na przyszłość energii.

Moje badania pokazały, że próby depolityzacji łupków nie były w stanie zneutralizować konsekwencji nieprzewidywalnych czynników geologicznych oraz lokalnych skutków eksploracji, które uwidoczniły alienującą dynamikę, jaka towarzyszy tworzeniu surowców (*resource-making*). Te społeczne procesy powinny być więc rozumiane nie tylko – jak to ma miejsce w dotychczasowej literaturze – jako wynik ontologicznych różnic, politycznoekonomicznej debaty czy konfliktu społecznego. Tworzenie surowców, a więc definiowanie ich cech, relacji do interesu państwowego oraz potrzeb społeczeństwa, jest wynikiem asymetrycznych relacji, które alienują lokalne społeczności i odbierają im prawo do efektywnego wpływania na warunki ich codziennego bytu. W tym artykule przedstawiam rozumienie niekonwencjonalności węglowodorów jako efekt alienujących relacji społecznych. Innymi słowy, dowodzę, że niekonwencjonalność surowców stała się w pewnym sensie synonimem nierówności społecznych.

W kolejnym artykule w tym cyklu pt. „Watching fracking: Public engagement in postindustrial Britain” rozwijam analizę nierówności oraz poczucia alienacji, której doświadczyli niektórzy członkowie lokalnych społeczności mieszkający w pobliżu wiertni gazu łupkowego. Tekst został opublikowany w międzynarodowym periodyku *American Ethnologist* (140 punktów na liście MEiN). Pochyliłam się w nim nad zagadnieniem zaangażowania społecznego i

obywatelskiego mieszkańców gminy Fylde w hrabstwie Lancashire przeciwko poszukiwaniom oraz eksploracji gazu łupkowego w lokalizacji o nazwie Preston New Road (PNR). Lokalizacja ta była szczególnie ważna nie tylko z punktu widzenia lokalnych perspektyw na wydobycie gazu z łupków, ale także ze względu na swój status jako inwestycji, która według rządzących miała udowodnić, że pozyskiwanie gazu ziemnego ze skał łupkowych w całej Wielkiej Brytanii będzie opłacalne i bezpieczne. I choć przed wprowadzonym w listopadzie 2019 roku moratorium na szczelinowanie hydrauliczne kolejne rządy brytyjskie bardzo aktywnie angażowały się w ułatwianie działalności przemysłowi łupkowemu, to w politycznej narracji słuszność takiego poparcia była uzasadniania poprzez wskazywanie na rygorystyczne regulacje prawne, które dotyczyły poszukiwań gazu łupkowego. Rzeczywiście państwowe agencje, uniwersytety oraz prywatne firmy dosyć skrupulatnie monitorowały stan środowiska wokół wiertni PNR. W tym kontekście zaangażowanie lokalnych mieszkańców w śledzenie i dokładne ewidencjonowanie różnych aspektów tego przedsięwzięcia na własną rękę może wydawać się niezrozumiałe, szczególnie jeżeli weźmiemy pod uwagę, że takie „społeczne monitorowanie” PNR (*watching*, jak to po prostu ujmowali mieszkańcy) miało miejsce non stop, 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu przez 812 dni (od 2017 do 2019 roku). Mieszkańcy i aktywiści sprawdzali stan wód, poziom hałasu, zapisywali numery rejestracyjne każdego pojazdu, który wjeżdżał i wyjeżdżał z wiertni oraz dokładne godziny pracy pomp, które tłoczyły mieszankę wody, chemikaliów i piasku w skały łupkowe.

Rozważania o społecznej roli zaangażowania i protestu w społeczeństwie brytyjskim i poza nim rozpoczynam więc od próby zrozumienia społecznej i politycznej dynamiki, która doprowadziła moich uczestników badań do przekonania, że muszą skrupulatnie pilnować tego, co działo się na wiertni. Czynili to wbrew zapewnieniom rządzących oraz przemysłu, którzy przekonywali, że proces eksploracji gazu z łupków nie będzie miał większych negatywnych skutków. Mechanizmy, które wynikają z braku społecznego zaufania, obserwujemy nie tylko w przypadku dużych inwestycji, ale wielu obywateli nie wierzy też na przykład w zapewnienia o skuteczności szczepionek przeciw Covid-19 czy o bezpieczeństwie sieci 5G. Jest wiele przypadków i całych ruchów społecznych, które powstają, ponieważ obywatele nie wiedzą dokładnie, w jaki sposób złożone procesy ekonomiczne i korporacyjne wpływają na ich życie, ale mocno wierzą w to, że te procesy powinny być dogłębnie prześwietlone. Dzięki swoim wieloletnim badaniom doszłam do wniosku, że nie zawsze (a może nie przede wszystkim) jest to jednak problem niedoinformowania społeczeństwa, jak to się często przedstawia w dyskursach politycznych czy medialnych. Generalna dynamika, który dotyczy mechanizmów,

jakie uczestniczą w tworzeniu nieufności społeczeństwa, może sygnalizować problemy, które są głębsze aniżeli tylko te związane z niemożnością (lub niechęcią) przekazania rzetelnej informacji na temat efektów kontrowersyjnej działalności sektora prywatnego przez państwowych regulatorów lub same firmy. Twierdzę też, że zaangażowanie mieszkańców przeciw łupkom w Lancashire nie jest po prostu rodzajem nauki obywatelskiej (*citizen science*) – opisywaną w literaturze antropologicznej formą aktywności obywatelskiej, w której członkowie oddolnych grup zbierają dane dotyczące parametrów ewentualnego zanieczyszczenia środowiska związanego z obserwowanym procesem przemysłowym. Choć posiada niektóre z jego cech, *watching* nie jest też jedynie rodzajem protestu czy aktywistycznego obozu.

Watching procesu eksploracji gazu łupkowego w lokalizacji PNR przybrał wiele różnych form: od monitorowania zanieczyszczeń poprzez używanie dronów, video-aktywizm aż do procesów sądowych. W odróżnieniu od wielu znakomitych opracowań, które interpretują każdą z tych form oddzielnie, w tym artykule wnoszę swój oryginalny wkład, ponieważ dokonuję ich całościowej analizy w oparciu o długotrwałe badania w terenie. Takie podejście pozwoliło mi na uchwycenie szerszej dynamiki, która może być często niewidoczna, kiedy analizowane są pojedyncze, krótkotrwałe oddolne inicjatywy. Chodziło mi bowiem nie tyle o opowiedzenie o jakichś szczególnych formach tego społecznego zaangażowania mieszkańców, ile o to, aby zobaczyć je jako usytuowane siły społeczne, które są w trakcie formowania. Taka analiza może mieć szczególne znaczenie dla rozwoju współczesnej antropologii, która posiada odpowiednie narzędzia do uchwycenia tych procesów fundamentalnych dla istnienia wielu systemów demokratycznych i to w momencie, kiedy wiele społeczeństw doświadcza bardzo dynamicznie efektów zmieniającej się relacji pomiędzy państwem a społeczeństwem.

W prezentowanym artykule wnoszę swój wkład w rozwój współczesnej antropologii poprzez analizę społecznego monitorowania PNR jako formy bezpośredniego uczestnictwa w życiu publicznym i decyzjach ważnych z lokalnego i państwowego punktu widzenia. To bezpośrednie uczestnictwo jest pewnego rodzaju środkiem kompensacyjnym, którego chwytają się mieszkańcy z różnych klas społecznych, po tym, jak doświadczą, że ich podmiotowość jest „wymazywana”. Doświadczenie utracanej podmiotowości i istotności, w moim rozumieniu, było objawem zmieniającej się relacji pomiędzy państwem a społeczeństwem i w przypadku mieszkańców oraz aktywistów monitorujących eksplorację gazu łupkowego w Lancashire zachodziło na wielu poziomach. W artykule najpierw sytuuję tę dynamikę w relacji do lokalnych i krajowych procesów takich, jak deindustrializacja północnej Anglii, przemiany w

Partii Pracy oraz Brexit. Następnie analizuję określone sytuacje, procesy oraz relacje, które miały miejsce w Fylde, ukazując przy tym, że zaangażowanie mieszkańców rozwinęło się w odpowiedzi na bardzo konkretne porażki państwa oraz korporacyjnych modeli współpracy ze społecznościami lokalnymi. Na koniec analizuję *watching* jako formę uczestnictwa, dzięki której mieszkańcy mogli zdystansować się od swojego państwa oraz własnego poczucia alienacji.

Literatura antropologiczna często przestrzega nas przed nieoczekiwanymi powiązaniem pomiędzy oddolnymi formami aktywizmu a hegemonicznymi aktorami i procesami. W tym artykule pokazuję też inną możliwość – mieszkańcy mogą angażować się w skoordynowane, oddolne i żmudne praktyki, aby „obejść” dzisiejsze państwo, które w ich odczuciu zawiodło w obliczu wpływu, jaki mają korporacje i przemysł na wiele wymiarów współczesnego życia. Obywatele angażują się bezpośrednio, ponieważ próbują przeciwdziałać, neutralizować lub zapomnieć o swoich doświadczeniach, w których czuli, że „korporacyjne państwo” wymazywało ich podmiotowość. Zaangażowanie społeczeństwa w sprawę łupków, które w bardzo silny sposób powiązane jest z brakiem zaufania w stosunku do państwa oraz sektora prywatnego, nie wynika więc z niedostatku informacji lub braku rzetelnej wiedzy o efektach ich działalności. Z badań w Lancashire wynika, że powinno się je raczej wiązać ze sprzeciwem społecznym wobec podstawowych przemian społeczno-politycznych, które w sposób fundamentalny przekształcają relację pomiędzy państwem a społeczeństwem, wzmacniając przy tym tendencje korporacyjne. Takie rozumienie wpływu inwestycji energetycznych na szersze procesy społeczne, polityczne i kulturowe rozwijam także w monografii wydanej pod moją redakcją przez wydawnictwo Routledge (pozycje 11, 12 i 18 w Wykazie osiągnięć).

Ostatnim artykułem z tego cyklu jest „Shale Gas Development and Community Distress: Evidence from England” opublikowany w *International Journal of Environmental Research and Public Health* (140 punktów na liście MEiN), napisany w zespole w składzie: Feizel Aryee, Anna Szolucha, Paul Stretesky, Damien Short, Michael Long, Liesel Richtie, Duane Gill. Szczegółowy wkład poszczególnych autorów opisany jest na końcu artykułu. Mój udział polegał na zaplanowaniu, przeprowadzeniu oraz analizie badań jakościowych w trzech lokalizacjach (PNR w Lancashire, Ellesmere Port w Cheshire i Kirby Misperton w North Yorkshire), napisaniu części sekcji metodologicznej i sekcji dotyczącej badań jakościowych oraz na redakcji artykułu.

W artykule podsumowujemy wyniki badań jakościowych i ilościowych przeprowadzonych przez członków zespołu w tych samych trzech lokalizacjach. Dotyczyły one zdrowia

psychicznego mieszkańców, którzy żyją w pobliżu planowanych wiertni gazu ziemnego. Skupiliśmy się zwłaszcza na analizie poziomu psychospołecznego stresu, którego doświadczali lokalni mieszkańcy, oczekując na rozpoczęcie eksploracji gazu ziemnego na ich terenie. Z moich badań etnograficznych i wywiadów wynikało, że mieszkańcy, z którymi rozmawiałam, doświadczali znacznego stresu w związku z perspektywą wydobycia gazu. W artykule opisałam także sposoby, w jakie stres ujawniał się w codziennym życiu mieszkańców, poprzez intruzję, unikanie oraz nadpobudliwość. Co ważne, mieszkańcy zgłaszali, że stres nie był jedynie reakcją na działania związane z konkretną infrastrukturą gazową, ale także efektem wzajemnych relacji pomiędzy społecznościami lokalnymi a przemysłem i decydentami (na ten temat pisałam także w rozdziale pt. „Community Understanding of Risk from Fracking in the UK and Poland: How Democracy- and Justice-Based Concerns Amplify Risk Perceptions” opublikowanym przez wydawnictwo Routledge – pozycja 13 w Wykazie osiągnięć).

Na podstawie ankiet zebranych przez innych członków zespołu potwierdziliśmy, że znaczna część mieszkańców (14,1%) mieszkających w pobliżu wiertni gazowych zgłaszała wysoki poziom stresu (zdobywając 24 lub więcej punktów w użytej przez nas skali *Revised Impact of Event Scale* (IES-R)). Jest to wynik bardzo znaczący, bo niektóre opracowania uznają 24 punkty za rezultat wskazujący na możliwość wystąpienia zespołu stresu pourazowego (*post-traumatic stress disorder, PTSD*). Niezależnie od tych wyników niektórzy z mieszkańców, z którymi rozmawiałam podczas swoich badań, także wprost wskazywali na takie doświadczenia. Średni wynik IES-R, który zanotowaliśmy, był jednak stosunkowo niski, ale warto podkreślić, że ankiety zostały przeprowadzone, kiedy nie rozpoczęło się jeszcze szczelinowanie hydrauliczne, które w Lancashire doprowadziło do trzęsień ziemi. Wstrząsy miały stosunkowo niewielką siłę, ale były wyczuwalne w całej okolicy.

Wyniki te były zgodne z doniesieniami o stresie w Stanach Zjednoczonych dla tych osób, które mieszkają w społecznościach związanych z gazem łupkowym. Dlatego doszliśmy do wniosku, że stres psychospołeczny jest ważnym negatywnym efektem eksploracji gazu ziemnego i powinien być brany pod uwagę przez lokalnych urzędników i komisje, które rozpatrują pozwolenia na poszukiwanie i eksploatację gazu łupkowego.

Współpraca w ramach tego zespołu oraz artykułu pozwoliła na podkreślenie roli antropologii w interdyscyplinarnych badaniach, w których stosuje się kilka różnorodnych metodologii badawczych, aby udokumentować ważne zjawiska społeczne oraz ocenić ich znaczenie w większych populacjach. Moje badania etnograficzne pozwoliły w pierwszej kolejności na wychwycenie problemu stresu i jego wpływu na zdrowie i relacje w lokalnych społecznościach,

w których branża gazowa poszukiwała surowców naturalnych. Było to możliwe dzięki mojej wieloletniej obecności w badanych społecznościach, która pozwoliła mi na dotarcie do tych ich części, które pozostają zwykle ukryte, tzn. osób starszych, samotnych, niepełnosprawnych lub z już istniejącymi problemami zdrowotnymi. Udało się także zbudować dobre relacje z innymi grupami takimi, jak aktywiści, policjanci, właściciele przedsiębiorstw oraz rolnicy, którzy pracowali i mieszkali w pobliżu wiertni gazowych, a którzy też zwykle niechętnie dzielą się informacjami na temat psychologicznej sfery ich codziennego życia. W ten sposób długotrwałe badania w terenie wniosły swój wkład nie tylko w rozwój antropologii, ale także innych dyscyplin, ponieważ pomogły zdefiniować ważny problem społeczny, a potem umożliwiły przeprowadzenie szczegółowych badań ilościowych, które wykazały zasięg i znaczenie tego problemu.

Ostatnim prezentowanym osiągnięciem jest monografia pt. *Gaz łupkowy w Polsce: Historia, magia, protest* wydana w 2021 roku przez Wydawnictwo Naukowe PWN. W książce podejmuję się szczegółowego opisu oraz analizy historii gazu łupkowego w kraju od momentu, kiedy pierwsze, pojedyncze firmy zaczęły się interesować potencjałem łupkowym w Polsce do czasu, gdy projekt ten został definitywnie porzucony przez wszystkich najważniejszych graczy i końca dobiegły ostatnie procesy z nim związane. Książka składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów oraz epilogu i powstała na bazie badań etnograficznych oraz wywiadów z mieszkańcami wsi Żurawłów oraz okolic, naukowcami, politykami, urzędnikami, działaczami organizacji pozarządowych, dziennikarzami oraz pracownikami branży gazowej. W trakcie pracy nad książką przeprowadziłam także badania w archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie oraz złożyłam sześć wniosków o dostęp do informacji publicznej. Poza tym posiłkowałam się także informacjami, o które wnioskowały inne osoby lub organizacje.

We wprowadzeniu do książki określiłam ogólne ramy historii gazu łupkowego w Polsce. Zapowiadam, że nie będzie to historia opowiedziana według popularnych, ale nie do końca rzetelnych, narracji z okresu łupkowej gorączki, ponieważ była ona często opisywana w kategoriach spotkania dwóch światów: nowoczesnego państwa o dużych ambicjach ze zwykłymi obywatelami ze wsi takich, jak Żurawłów w powiecie zamojskim w województwie lubelskim. W Żurawlowie miał miejsce najdłuższy i najbardziej zdeterminowany protest lokalnych mieszkańców przeciwko planom związanym z poszukiwaniem gazu łupkowego przez korporację Chevron. Postawa mieszkańców Żurawłowa i okolic była w bezpośredniej kontrze do podejścia znacznej większości polskich polityków, ekspertów oraz społeczeństwa

w tamtym czasie, którzy nie tylko popierali wydobycie gazu łupkowego w kraju, ale robili to w sposób, który świadczył o magicznej mocy tego surowca. W swojej analizie odwołuję się do antropologicznej literatury, która opisuje magiczny charakter niektórych współczesnych procesów ekonomiczno-politycznych. Poprzez magię gazu łupkowego rozumiem tę jego właściwość, która zdawała się oczarowywać i rozczarowywać różnych aktorów. Logiki tego zjawiska szukam w konkretnych praktykach i procesach społecznych, które miały miejsce w analizowanym przedziale czasowym (od około 2008 do 2018 roku). Celem tej książki było przedstawienie historii społecznego zjawiska, jakim był gaz łupkowy, z możliwie jak największej liczby różnych perspektyw. Starłam się równo wartościować wszystkie podejścia i przedstawić ich racjonalność tak, jak udało mi się ją zrozumieć podczas moich badań.

W pierwszym rozdziale prezentowanej monografii opowiadam nieznaną wcześniej historię gazu łupkowego do końca 2010 roku. Pokazuję w nim, że wbrew powszechnemu przekonaniu międzynarodowe koncerny wcale niekoniecznie jako pierwsze dostrzegły możliwość występowania w Polsce gazu z łupków, a polscy politycy i urzędnicy niekiedy wyprzedzali sektor prywatny w swoich zabiegach o przeniesienie tego pomysłu na grunt polski. Bazując na archiwalnych materiałach, książka ta po raz pierwszy w szczegółowy sposób dokumentuje i analizuje procesy dyplomatyczne związane z rozpowszechnianiem przekonania o potencjale gazonośnych formacji łupkowych w Polsce. W szczególności skupiam się na relacjach polsko-amerykańskich, które w tamtym czasie miały znaczący wpływ na kształtowanie się gazu łupkowego jako kolejnej sfery współpracy po niedawnej zmianie na stanowisku prezydenta USA. Według mojej analizy na gaz łupkowy zwrócono uwagę nie do końca ze względu na jego ekonomiczny potencjał, ale z powodów dyplomatycznych. Łupki stały się elementem polsko-amerykańskiej współpracy w odpowiednim czasie do tego, aby podtrzymać stosunki dyplomatyczne pomiędzy oboma krajami i nadać im nowy wymiar.

Kolejna część książki traktuje o roli, jaką odegrali naukowcy i eksperci, którzy bardzo dynamicznie włączyli się w debatę dotyczącą potencjału gazu łupkowego w Polsce. W drugim rozdziale pokazuję, że w dyskusję tę wnosili oni znacznie więcej niż tylko twarde dane i eksperckie analizy, których można było od nich oczekiwać. Choć w naszych rozmowach często z dystansem odnosili się do potencjału gazu niekonwencjonalnego i ograniczali swoją rolę do kwestii naukowych, to w okresie największego zainteresowania łupkami z autorytetem wypowiadali się także o sprawach społecznych i politycznych. To, jak trudno było oddzielić naukę od polityki, pokazuję także w moich opisach organizacji badań naukowych oraz kwestii formalnych związanych z gromadzeniem danych z odwiertów gazu z łupków, gdzie ścierały

się polityczne plany i ambicje. W tym rozdziale analizuję też polityczny wymiar szacunków zasobów gazu, spór o jakość archiwizowanych próbek z odwiertów, elementy współpracy pomiędzy nauką a przemysłem gazowym oraz naukowe raporty o wpływie poszukiwań gazu na środowisko naturalne. Przyglądam się także bliżej aktywności polskich naukowców na arenie Unii Europejskiej i oceniam rolę ograniczonego dostępu do danych o zasobach gazu w tworzeniu teorii spiskowych. Wszystkie te wątki były mało znane szerszej opinii publicznej i rozwijają wiedzę o tym, jakie procesy społeczne towarzyszyły tworzeniu historii i magii gazu łupkowego w Polsce.

W trzecim rozdziale przechodzę do opisu relacji pomiędzy łupkowym PR a sytuacją w miejscach, gdzie miały być prowadzone poszukiwania gazu łupkowego. Rozpaczynam od próby rozwikłania zagadki związanej z zanieczyszczeniem wody we wsi Rogów (obok Żurawłowa), które według twierdzeń zaangażowanych firm nie miało nic wspólnego z przygotowaniem do eksploracji gazu z łupków. Następnie, posiłkując się relacjami mieszkańców, przechodzę do analizy pierwszych kontaktów pomiędzy lokalnymi społecznościami na Zamojszczyźnie a Chevronem. Dużo miejsca poświęciłam opisowi zebrania w żurawłowskiej remizie, podczas którego miało dojść do pierwszego spotkania międzynarodowego koncernu z mieszkańcami wsi. Sytuację tę odtworzyłam na podstawie relacji osób, które uczestniczyły w tym spotkaniu w różnych rolach. To pozwoliło na uchwycenie jego wartkiej dynamiki oraz odczuć poszczególnych stron. Jest to rodzaj opisu, dzięki któremu można przeanalizować zmieniające się społeczne relacje (pomiędzy mieszkańcami Żurawłowa oraz pomiędzy mieszkańcami a firmą), które zdefiniowały linie sporu oraz lokalne sojusze na kolejne lata.

Fiasko rozmów z Chevronem w remizie zapowiadało aktywną postawę mieszkańców, którzy sprzeciwiali się gazowi łupkowemu. W rozdziale czwartym prześledziłam dokładnie, jakie działania podejmowała społeczność Żurawłowa i okolic. Ich aktywność w pierwszej kolejności dotyczyła kwestii formalnych związanych z odwoływaniem i zaskarżaniem lokalnych decyzji, co w zamierzeniu miało zablokować albo przynajmniej spowolnić firmę gazową. Kiedy wykonawcy Chevronu rozpoczęli działania w terenie, mieszkańcy zaangażowali się także w bezpośredni protest, próbując blokować wjazd na tereny planowanych wiertni najpierw w Żurawłowie, potem w sąsiedniej gminie w miejscowości Ministrówka, a następnie ponownie w Żurawłowie. W międzyczasie kilkakrotnym zmianom ulegała koncesja Chevronu na poszukiwanie gazu łupkowego, która była jednym z kluczowych dokumentów, na podstawie których międzynarodowy koncern mógł prowadzić swoją działalność związaną z

węglowodorami. Lokalni mieszkańcy śledzili wszystkie te zmiany wraz z innymi decyzjami administracyjnymi i to właśnie na ich podstawie kwestionowali działania firmy w terenie, które, jak twierdzili, były często niezgodne z wydanymi decyzjami. Celem mojej analizy w tym rozdziale jest dokładne wykazanie, że wbrew dyskursom, które dosyć powierzchownie traktowały przyczyny oporu lokalnych społeczności, ich sprzeciw nie wynikał jedynie z obaw o wpływ wydobycia gazu na środowisko i zdrowie ludzi i zwierząt, ale oparty był także na przesłankach formalnych. Protestującym mieszkańcom chodziło więc nie tylko o ochronę swojego terenu, ale także o to, żeby państwo równo traktowało wszystkich swoich obywateli i podmioty.

W piątym rozdziale dokonuję analizy otoczenia prawnego sprawy gazu łupkowego oraz procesów, które były z nim związane. Dzięki temu historia łupków w Polsce może zostać zrozumiana w sposób całościowy – jako dynamika, która miała swoje reperkusje w różnych sferach życia społecznego i politycznego. Rozpaczynam od przytoczenia informacji o procesach sądowych, które firma Chevron wytoczyła protestującym mieszkańcom Żurawłowa i okolic. Dzięki antropologicznemu podejściu możliwe było dokonanie opisu lokalnej specyfiki tych procesów, a co za tym idzie, także zrozumienie, dlaczego – mimo tak znacznej nierówności zasobów – zakończyły się one uniewinnieniem wszystkich oskarżonych. Następnie przechodzę do sprawy podejrzenia korupcji w Ministerstwie Środowiska i opisuję nieznane wcześniej fakty dotyczące tej sprawy. Analizuję także wyniki kontroli Najwyższej Izby Kontroli oraz proces zmian prawa geologicznego i górniczego. Ostatnim punktem tej części jest opis zabiegów różnych polskich aktorów na arenie Unii Europejskiej. Wszystkie te elementy pozwoliły na głębszą analizę procesów, które tworzyły magiczny potencjał gazu łupkowego oraz go odczarowywały.

Ostatni rozdział poświęcony jest dokładnej historii protestu oraz blokady, którą mieszkańcy Żurawłowa i okolic utworzyli, aby uniemożliwić firmie Chevron rozpoczęcie prac na ich terenie. W tej części dokumentuję relacje protestujących m.in. z ich politycznymi reprezentantami, aktywistami, duchownymi oraz własnymi rodzinami. Można w tym miejscu dowiedzieć się, jak organizowana była blokada oraz na jakie codzienne trudności napotykała. Protest mieszkańców analizuję w odniesieniu do ich doświadczeń z formalnymi procesami, które zostały stworzone na potrzeby informowania społeczeństwa o gazie łupkowym np. w formie serii spotkań pt. „Porozmawiajmy o łupkach”. Jako jedno z niewielu opracowań pamiętam także o problemie inwigilacji i wzmożonych kontroli organów państwa, które często

towarzyszą różnego rodzaju protestom. Opisuję też rolę kobiet na blokadzie oraz codzienną rzeczywistość protestujących – także w jej emocjonalnym wymiarze.

W epilogu podsumowuję historię gazu łupkowego, przytaczając faktyczne dane o liczbie wykonanych odwiertów oraz finansowych wpływach do gmin w województwie lubelskim. Gorzka konkluzja tej książki została zawarta w relacjach mieszkańców Żurawłowa, kiedy Chevron wycofał się z ich wsi. Nie odczuwali oni satysfakcji ani euforii; byli raczej przygnębieni, ponieważ doświadczyli smutnej prawdy o tym, jak działało państwo i demokracja w Polsce pod wpływem magii gazu łupkowego. Trudno ją było wytłumaczyć racjonalnymi argumentami, ale magia ta ośwładnęła wieloma grupami społecznymi, ponieważ odpowiadała na niektóre potrzeby dyplomatów, naukowców i polityków i tworzyła lepszy i nowocześniejszy obraz państwa i ich samych. Mieszkańcy Żurawłowa nie poddali się czarowi łupków i szybko przekonali się o jego mniej atrakcyjnej stronie.

Prezentowana monografia wnosi wkład w rozwój współczesnych nauk o kulturze i religii, ponieważ ukazuje nieznaną do tej pory, całościowy wycinek polskiej rzeczywistości na początku dwudziestego pierwszego wieku: naszych nadziei i obaw, sojuszy i sporów oraz nierówności i hierarchii społecznych w kontekście eksploracji surowca, który przez pewien czas był uważany za potencjalną podstawę bezpieczeństwa energetycznego kraju. Jest to więc współczesna analiza stanu polskiej demokracji, jej instytucji oraz społeczeństwa obywatelskiego w konfrontacji z ważnymi procesami politycznymi i ekonomicznymi – w Polsce i poza jej granicami. Dzięki kategorii magii łatwiej można zrozumieć logikę procesów społecznych, które doprowadziły początkowo do uwiarygodnienia potencjału łupkowego, a następnie do jego zdewaluowania.

Podsumowując, w przedstawionej monografii oraz cyklu artykułów prezentuję szczegółową analizę społecznych skutków, relacji i protestów, które towarzyszyły poszukiwaniom i wydobywaniu gazu łupkowego w Polsce i Wielkiej Brytanii. Czynię to z perspektywy terenowej społeczności lokalnych, ale swoją analizę łączę także z szerszymi procesami na arenie krajowej i międzynarodowej. Przy użyciu antropologicznego warsztatu pojęciowego i metodologicznego, konsekwentnie rozwijam w nich ważne we współczesnej debacie naukowej terminy: antycypacji, czasu, traumy oraz społecznego wpływu energii. Proponuję także autorskie rozumienie koncepcji polityki czasu i niekonwencjonalności węglowodorów. Ważną rolę w mojej analizie odgrywa uwidacznianie skutków nierówności społecznych i alienacji w procesach związanych z poszukiwaniem surowców naturalnych. Dzięki wieloletnim badaniom w terenie wypełniam także luki w dokumentowaniu oraz analizie lokalnych procesów,

wydobywając na światło dzienne wiele nieznanych faktów, relacji oraz perspektyw, które ostatecznie okazują się mieć znaczny wpływ na potencjał i przyszłość omawianych surowców.

4.

Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Obecnie jestem adiunktem w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego i kierownikiem projektu pt. „Technologie kosmiczne, surowce i społeczności ‘multiplanetarne’: Eksploracja kosmosu i wyobrażenia życia w klimatycznie zmieniającym się świecie” finansowanym z grantu Narodowego Centrum Nauki w konkursie SONATA BIS (poziom finansowania: 2 903 370 zł).

Bezpośrednio z osiągnięciami, które są przedmiotem obecnego postępowania habilitacyjnego, powiązana jest moja aktywność naukowa na Northumbria University w Newcastle w Wielkiej Brytanii oraz Uniwersytetu w Bergen w Norwegii.

Moja aktywność na Northumbria University wiąże się ze współpracą naukową w ramach brytyjskiego konsorcjum UKUH – *Unconventional Hydrocarbons in the UK Energy System* (www.ukuh.org). Od 2018 roku współpracuję z naukowcami będącymi częścią konsorcjum, najpierw w ramach mojego etatu jako **research fellow i senior research fellow na Northumbria University w Newcastle**, a po upływie kontraktu jako współpracujący naukowiec.

Konsorcjum UKUH powstało, aby stworzyć naukową bazę wiedzy dotyczącą wszystkich najważniejszych aspektów związanych z poszukiwaniem, rozpoznawaniem i wydobyciem węglowodorów niekonwencjonalnych (w tym szczególnie gazu łupkowego). W ramach konsorcjum stworzono siedem osobnych projektów, które miały za zadanie zbadanie geologicznych, chemicznych, fizycznych, technologicznych oraz społecznych aspektów poszukiwania gazu łupkowego w Wielkiej Brytanii. Działania konsorcjum były wspólnie finansowane przez dwie brytyjskie rady naukowe – *Natural Environment Research Council* i *Economic and Social Research Council*, a poziom finansowania wyniósł około osiem milionów funtów. W skład konsorcjum wchodzi 22 uniwersytety oraz instytucje naukowe, m.in.

Brytyjska Służba Geologiczna, Uniwersytet Oxfordzki, University of Manchester, University of Edinburgh, University of Sussex, University of Nottingham.

W ramach konsorcjum UKUH byłam zatrudniona na pełnym etacie w Northumbria University w Newcastle i pracowałam jako część zespołu projektu pt. „The social construction of unconventional gas extraction: Towards a greater understanding of socio-economic impact of unconventional gas development”. W skład zespołu wchodził także naukowcy z University of London i University of Manchester. Aktywnie uczestniczyłam w stworzeniu koncepcji i metodologii projektu, ale ze względu na wewnętrzne zasady rady finansującej nie mogłam zostać *Co-Investigator*, ponieważ w momencie złożenia naszego wniosku nie miałam afiliacji na brytyjskiej uczelni. W projekcie tym byłam odpowiedzialna za **zaplanowanie, przygotowanie i prowadzenie badań etnograficznych oraz innych form badań jakościowych w pięciu lokalizacjach** w Anglii (w hrabstwach: Lancashire, Cheshire, North Yorkshire i Surrey), gdzie miały być lub były prowadzone poszukiwania gazu ziemnego (konwencjonalnego i niekonwencjonalnego). Byłam też jedyną osobą w zespole odpowiedzialną za analizę zebranych danych jakościowych. Aktywnie uczestniczyłam też w projektowaniu oraz przeprowadzeniu ilościowych badań przewidzianych w projekcie. Efektami współpracy w ramach tego projektu są m.in. wspólne publikacje:

- Aryee, Feizel; Szolucha, Anna; Stretesky, Paul; Short, Damien; Long, Michael A.; Richtie, Liesel; Gill, Duane. 2020. „Shale Gas Development and Community Distress: Evidence from England”. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(14): 5069.
- Short, Damien, Paul B. Stretesky, i Anna Szolucha. 2020. *Briefing: Anti- 'fracking' Activism and Local Democracy*.

oraz wspólne prezentacje konferencyjne:

- Szolucha, Anna i Damien Short. “Fracking as Living Toward Climate Change: The Egalitarian and Hierarchical Potentials of Climate Action,” AAA-CASCA Conference, Vancouver, Kanada, listopad 2019.
- Szolucha, Anna i Damien Short. “Not just public perception: How unconventional resource development impacts on local communities in Lancashire and Cheshire,” UKUH conference, British Geological Survey, Keyworth, wrzesień 2019.

Obecnie w recenzji znajduje się także artykuł napisany we współpracy z dziesięcioma naukowcami (także z innych projektów w konsorcjum UKUH), który będzie podsumowywał

efekty naszych badań w zakresie społecznego wpływu poszukiwań gazu łupkowego w Wielkiej Brytanii w kontekście utrzymującego się moratorium na ten rodzaj działalności.

Jako część mojego zespołu brałam też aktywny udział w wydarzeniach organizowanych w ramach prac konsorcjum, w szczególności w corocznych konferencjach, podczas których naukowcy ze wszystkich dyscyplin prezentowali wyniki swoich prac. Uczestniczyłam też w serii seminariów organizowanych regularnie w celu poszerzania wielodyscyplinarnej wiedzy naukowców konsorcjum.

Od 2015 roku współpracuję także z naukowcami z Wydziału Antropologii Społecznej Uniwersytetu w Bergen w Norwegii, najpierw w ramach indywidualnego **stypendium Marii Skłodowskiej-Curie**, następnie jako *associated researcher* i członkini zespołu projektu badawczego o egalitaryzmie, a obecnie jako badaczka afiliowana w *Egalitarian Futures Research Group (FUTURES)* prowadzoną przez Prof. Bruce-a Kapferer-a (<https://www.uib.no/en/egalitarianism>).

Moja aktywność naukowa na Uniwersytecie w Bergen rozpoczęła się dzięki uzyskaniu stypendium w ramach **programu Komisji Europejskiej Horyzont2020**. Badania, które realizowałam w ramach tego etatu, dotyczyły społecznych skutków poszukiwań gazu łupkowego oraz powiązań pomiędzy energią i demokracją w Wielkiej Brytanii i w Polsce. Projekt nosił tytuł „Repower Democracy: How grassroots energy initiatives are changing the face of democracy in Europe”, a poziom finansowania wyniósł 196 400,40 Euro. Podczas prowadzenia badań do projektu oraz po ich zakończeniu w 2017 pozostawałam afiliowana w zespole projektu pt. **“Egalitarianism: Forms, Processes, Comparisons”** finansowanym z **ERC Advanced Grant**. W ramach projektu członkowie zespołu zorganizowali i uczestniczyli we wspólnym panelu na konferencji American Anthropological Association – Canadian Anthropology Society w Vancouver w listopadzie 2019 roku. Aktywnie uczestniczyłam w spotkaniach, warsztatach i seminariach organizowanych w ramach projektu o egalitaryzmie, wygłaszając m.in. następujące prezentacje:

- “Watching fracking in the corporate state,” warsztat zamknięcia projektu o egalitaryzmie, Bergen, Norwegia, maj 2019.
- “Peripheral histories, environmentalism and anti-fracking,” warsztat projektu o egalitaryzmie, Rosendal, Norwegia, sierpień 2017.

- “At the intersections of grassroots resistance and a shale gas democracy: Navigating the politics of knowledge, time and representation in Lancashire, UK,” warsztat projektu o egalitaryzmie, Ascona, Szwajcaria, marzec 2016.

Obecnie w recenzji znajduje się **specjalne wydanie międzynarodowego periodyku**, w którym podsumowujemy wyniki swoich badań w kontekście celów naukowych projektu o egalitaryzmie.

W ramach mojej aktywności na Uniwersytecie w Bergen zorganizowałam także **międzynarodową konferencję** pt. “Energy Impacts: People, Responsibilities and the Contested Futures of Energy Developments”, która odbyła się na przełomie lutego i marca 2017 roku. Uzyskałam grant z Uniwersytetu w Bergen na pokrycie części kosztów tego wydarzenia w wysokości NOK 18 700. W konferencji wzięło udział około czterdziestu uznanych naukowców z Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Brazylii, Korei Południowej, Szwecji, Polski, Niemiec, Niderlandów, Danii, Francji, Słowacji i Norwegii. Podczas konferencji miało miejsce oficjalne rozpoczęcie działalności *Energy Anthropology Network* – afiliowanej przy *European Association of Social Anthropologists (EASA)* sieci antropologów zajmujących się tematem energii. Na konferencji wygłosiłam także prezentację otwarcia:

- “Energy Impacts: The contested futures of energy developments,” prezentacja otwarcia na University of Bergen, Energy Impacts: People, Responsibilities and the Contested Futures of Energy Developments, luty 2017.

Po zakończeniu konferencji zorganizowałam w grudniu 2017 roku warsztat na Uniwersytecie w Bergen i zaprosiłam niektórych uczestników konferencji do współpracy. Efektem tej współpracy jest **monografia** pod moją redakcją, wydana w 2018 roku przez wydawnictwo Routledge:

- Szolucha, Anna, red. 2018. *Energy, Resource Extraction and Society: Impacts and Contested Futures*. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge.

W skład monografii wchodzi 12 rozdziałów, które oparte są na badaniach etnograficznych i interdyscyplinarnych z całego świata, w tym studiach przypadków z Australii, Niemiec, Kenii, Holandii, Nikaragui, Norwegii, Polski, Turcji, Wielkiej Brytanii i USA. Dokumentujemy w nich wpływ różnych form energii oraz transformacji energetycznych na lokalne społeczności i na ich zaangażowanie, protest i opór. W tej książce ponownie przyglądamy się klasycznym pojęciom wpływu energii (*energy impacts*), badając społeczne, kulturowe i polityczne skutki wydobywania surowców i innych projektów energetycznych, które są często pomijane. Śledzimy

również wpływ współczesnego rozwoju energetyki i wydobycia surowców oraz wyjaśniamy ich znaczenie dla kształtowania się potężnych wyobrażeń społecznych oraz rekonfiguracji systemów politycznych i demokratycznych. Analizujemy nie tylko złożoną historię i krajobrazy przemysłowego górnictwa i rozwoju energetyki, w tym ropy naftowej, węgla, energii wiatrowej, gazu (szczelinowania) i elektryfikacji, ale także ich znaczenie dla przyszłości energii i społeczeństwa. Monografia ta rzuca nowe światło na związek między energią a władzą, odzwierciedlając szeroki wachlarz istotnych skutków wykraczających poza zwykłe rozważania dotyczące efektywności ekonomicznej i bezpieczeństwa energetycznego.

Poza tymi formami działalności, które były bezpośrednio związane z moimi badaniami oraz uczestnictwem w projekcie o egalitaryzmie, na Uniwersytecie w Bergen brałam także udział w innych spotkaniach, kursach i warsztatach, na przykład wygłaszając gościnne wykłady tak, jak podczas kursu doktoranckiego: „The Anthropology of the Event: Riots, revolutions and utopias” w Finse w 2015 roku.

Przed rozpoczęciem pracy na Uniwersytecie w Bergen byłam doktorantką, wykładowczynią oraz tutorem na National University of Ireland w Maynooth. Studia doktoranckie na tym uniwersytecie rozpoczęłam dzięki uzyskaniu stypendium *Doctoral Teaching Scholarship*. W ramach stypendium w latach 2011-2015 pracowałam jako tutor oraz wykładowczyni (o swojej działalności dydaktycznej piszę więcej w części 5 poniżej).

Podczas studiów doktoranckich prowadziłam badania etnograficzne w Irlandii oraz Stanach Zjednoczonych, które później stały się podstawą mojej pracy doktorskiej. Pracę tę rozbudowałam i w 2016 roku opublikowałam w formie **monografii naukowej** w wydawnictwie Routledge:

- Szolucha, Anna. 2016. *Real Democracy in the Occupy Movement: No Stable Ground*. London and New York: Routledge.

Efektom mojej aktywności naukowej podczas studiów doktoranckich jest także **cykl artykułów naukowych i popularyzatorskich** o ruchu Occupy, które wyszczególniłam w Wykazie osiągnięć naukowych (punkty 14-15 oraz 21-27).

W 2015 roku otrzymałam **nagrodę** z okazji pięćdziesiątej rocznicy działalności *Irish Federation of University Teachers* na przeprowadzenie pilotażowych badań o gazie łupkowym w Polsce. Badania te przyczyniły się do uzyskania środków finansowych na dalszą naukową aktywność na tym polu w ramach stypendium Marii Skłodowskiej-Curie.

Podczas studiów doktoranckich organizowałam lub współorganizowałam warsztaty badawcze i popularyzatorskie oraz asystowałam przy organizacji międzynarodowej konferencji:

- Grassroots Gathering – spotkania grup lokalnych mieszkańców oraz aktywistów (kwiecień 2015), Dublin, Irlandia
- “Current financial crisis and its social effects” – warsztat dla studentów nauk politycznych (kwiecień 2013), National University of Ireland, Maynooth
- MaxQDA – warsztat metodologiczny dla doktorantów (grudzień 2012, NUI Maynooth)
- “Occupy: Lessons Learned” (październik 2012) – warsztat podczas Grassroots Gathering, Galway, Irlandia
- “New agendas in social movement studies” (listopad 2011) – konferencja międzynarodowa, National University of Ireland, Maynooth

W tym okresie zostałam także redaktorem międzynarodowego periodyku o ruchach społecznych – *Interface*. Rolę tę pełniłam do połowy 2020 roku. W ramach pracy w tym czasopiśmie redagowałam i zarządzałam procesem recenzji dziesiątek artykułów, a w 2016 roku wraz z Kasim-em Tirmizey-em zostaliśmy redaktorami wydania.

Współpracę, którą nawiązałam w czasie doktoratu oraz podczas pracy jako redaktor *Interface*, kontynuuję do dziś w ramach wspólnych inicjatyw takich, jak redakcja monografii „Handbook on Research Methods and Applications in Social Movements” (wraz z Laurence-m Cox-em, Alberto Arribas-em i Sutapą Chattopadhyay). Jestem także członkinią Rady naukowej w wydawnictwie Pluto Press w serii książek pt.: „Social Movements”.

Tytuł Master of Arts (Hons.) uzyskałam na Uniwersytecie St Andrews w Szkocji w 2009 roku. Podczas studiów opublikowałam swoje **pierwsze artykuły naukowe** oraz wygłosiłam pierwsze prezentacje na naukowych konferencjach. Zdecydowanie najszerzej cytowanym tekstem, który był efektem mojej działalności w tamtym czasie był artykuł:

- Szolucha, Anna. 2010. „The EU and ‘Enlargement Fatigue’: Why Has the European Union Not Been Able to Counter ‘Enlargement Fatigue’?” *Journal of Contemporary European Research* 6(1): 107–22.

Po raz pierwszy definiuje on i analizuje pojęcie „enlargement fatigue” w integracji europejskiej.

Podczas studiów spędziłam jeden rok na wymianie na Uniwersytecie w Toronto w Kanadzie. Jako jedna z kilku studentów wygrałam tam finansowanie na **wyjazd badawczy** do Kosowa w 2008 roku. Przeprowadziłam szereg wywiadów, które dotyczyły roli młodych ludzi w

kontekście transformacji i europejskich ambicji Kosowa. Efektem tych badań był mój pierwszy artykuł opublikowany w międzynarodowym periodyku naukowym:

- Szolucha, Anna. 2009. „The European Union and the Kosovan Youth—A Wide Range of Solutions to a Single Problem”. *Central European Journal of Public Policy* 3(01): 18–43.

Na Uniwersytecie w Toronto pracowałam też jako **asystentka badawcza** w Munk Centre for International Studies, gdzie prowadziłam badania na temat protestów w krajach, które posiadały niektóre z elementów systemów demokratycznych, ale pozostawały reżimami autorytarnymi. Efekty m.in. mojej pracy zostały opublikowane w książce:

- Levitsky, S., & Way, L. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.

Na zakończenie studiów na Uniwersytecie w St Andrews otrzymałam **nagrodę im. Nisbet-a** za osiągnięcia naukowe oraz **nagrodę za najlepszą pracę magisterską**.

Podczas studiów należałam do naukowych towarzystw studenckich, m.in. *European Society*, *Student UNICEF* i *International Multicultural Communication Society*. W ramach tych towarzystw pełniłam funkcje przewodniczącej oraz *event organiser* i angażowałam się w działania naukowe i popularyzatorskie takie, jak np. organizacja wizyty amerykańskiego ambasadora w St Andrews czy panelu polityków brytyjskich. W ramach działalności w studenckim UNICEF-ie prowadziłam badania tzw. *desk research* i byłam współautorką artykułów opisujących sytuację dzieci w różnych regionach świata.

5.

Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych
oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Osiągnięcia dydaktyczne

W pierwszym semestrze 2021/2022 pełniłam rolę koordynatorki oraz współprowadziłam zajęcia w ramach seminarium projektowego pt. *Social Studies of Outer Space*, podczas których wprowadzaliśmy studentów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ w tematykę

antropologii kosmicznej. Zajęcia te regularnie wzbogacaliśmy o nową wiedzę, którą zdobywamy w trakcie przygotowań do naszych badań.

Pracą dydaktyczną ze studentami zajmuję się od 2011 roku i do tej pory prowadziłam zajęcia (wyłącznie w języku angielskim) głównie o profilu interdyscyplinarnym i metodologicznym. Zajęcia o profilu interdyscyplinarnym najczęściej łączyły elementy antropologii, nauk politycznych i filozofii. Oprócz *Social Studies of Outer Space* prowadziłam także autorskie zajęcia pt. *Global Crises: Politics and society* (studenci I stopnia) oraz *Advanced Teaching Methods in Sociology and Politics* (doktoranci). W ramach zajęć obowiązkowych prowadziłam zajęcia z przedmiotów: *Democracy and Active Citizenship: Theory and practice*, *Political Institutions: Theory and Practice*, *Political Institutions and Civil Society in Ireland*, *Active Citizenship Placement*, *Political Theory*, *Active Citizenship*, *Society and State (Political Philosophy)*. Niekiedy prowadzę także wykłady gościnne dla studentów i doktorantów np. na Uniwersytecie w Bergen lub National University of Ireland w Maynooth lub na zaproszenie prowadzących uczestniczę w zajęciach na uczelniach innych niż rodzime, podczas których dzielę się swoimi doświadczeniami badawczymi (np. na Uniwersytecie Warszawskim).

Swoje doświadczenie dydaktyczne i umiejętność pracy z różnymi grupami studentów doskonaliłam podczas seminariów i wykładów, które prowadziłam zarówno ze studentami wszystkich lat studiów pierwszego stopnia, jak i doktorantami. Do moich obowiązków należało przygotowywanie autorskich sylabusów, planów zajęć, wyznaczanie celów dydaktycznych, ocena bieżąca oraz ocena prac semestralnych. Byłam także promotorką prac Bachelor of Arts i Master of Arts. Dodatkowo na Uniwersytecie w Maynooth pełniłam także funkcję asystenta studentów niepełnosprawnych i prowadziłam z nimi indywidualne zajęcia. Obecnie pełnię rolę promotora pomocniczego dwóch doktorantów, którzy są członkami kierowanego przeze mnie zespołu badawczego. Ponadto mam także doświadczenie w byciu mentorem post-doców zatrudnionych w kierowanym przeze mnie projekcie.

W swojej pracy dydaktycznej kładę szczególny nacisk na aktywizowanie wszystkich studentów i stwarzanie im warunków do optymalnego rozwoju krytycznego i analitycznego myślenia o współczesnych procesach społeczno-politycznych i kulturowych. Mam duże doświadczenie we wdrażaniu uczestniczących i aktywnych metod nauczania, które stosują różne formy pracy w grupie (jako warsztaty tzw. „world cafe”, odgrywanie ról i alternatywnych scenariuszy) oraz autorefleksji studentów. Moja praca była zawsze wysoko oceniana w studenckich ankietach i 100% moich studentów zgodziło lub zdecydowanie zgodziło się ze stwierdzeniami, że jako ich

nauczyciel motywuję ich do studiowania i sprawiam, że trudne tematy stają się łatwiejsze, o czym świadczą choćby te fragmenty ze studenckich ankiet:

“Great tutor, very approachable. Interacted a lot and was always at the end of an email. Really can’t say enough. Has really helped me in writing political essays. Moved away from descriptive essays to looking at political theories. 5 stars.”

“I found this class very thought provoking and interesting. I enjoyed the way you made us question everything. It was a nice change of pace from being told what to think. This was definitely my favourite class to attend.”

“The teacher always encourages us to think for ourselves and outside the box to build an argument and to apply this to politics going forward. I am very grateful for all her help over both semesters and look forward to working with her again next year.”

Moje umiejętności potwierdza zdobycie w 2012 roku certyfikatu **Professional Teaching and Learning** na Uniwersytecie w Maynooth w Irlandii.

Osiągnięcia organizacyjne i popularyzujące naukę

W sumie zorganizowałam lub współorganizowałam dziesięć konferencji i warsztatów naukowych. Na przykład byłam główną organizatorką międzynarodowej konferencji “Energy Impacts: People, Responsibilities and the Contested Futures of Energy Developments” na Uniwersytecie w Bergen w 2017 roku. W 2013 roku zorganizowałam dla swoich studentów specjalny warsztat z wykładami gościnnymi nt.: “Current financial crisis and its social effects” na Uniwersytecie w Maynooth.

Obecny etap mojej działalności naukowej uważam za jeden z najbardziej produktywnych, jeżeli chodzi o moją aktywność popularyzatorską i pracę na rzecz społeczeństwa. Moje badania na temat społecznego wpływu gazu łupkowego na lokalne społeczności w Wielkiej Brytanii miały wpływ na decyzje i dyskusje politycznych i lokalnych decydentów. W 2016 roku wydałam obszerny raport (123 strony, pt. „The Human Dimension of Shale Gas Developments in Lancashire, UK: Towards a social impact assessment”) o społecznych efektach poszukiwania gazu łupkowego w Lancashire w Wielkiej Brytanii. Odbił się on szerokim echem w prasie, lokalnej społeczności oraz wśród politycznych decydentów. Był to wówczas pierwszy taki raport w Wielkiej Brytanii. Zgodnie z wolą członków lokalnej społeczności przekazałam kopie raportu do Biura Pani Premier Wielkiej Brytanii oraz odpowiednich ministerstw. Z prośbą o

przesłanie dodatkowych kopii wystąpił też jeden z lokalnych parlamentarzystów brytyjskich. Raport został złożony do *All-Party Parliamentary Group on the Impact of Shale Gas* – grupy parlamentarnej zajmującej się dyskusją na temat wpływu poszukiwań i wydobycia gazu łupkowego. Lokalna grupa mieszkańców wystosowała także list otwarty do Królowej Elżbiety II i przekazała go wraz z kopią raportu do Pałacu Buckingham. W 2017 roku ta aktywność zaowocowała zdobyciem trzeciej **nagrody w konkursie Komisji Europejskiej** dla „najbardziej obiecującego młodego naukowca” w kategorii „komunikowanie nauki”.

Po 2017 roku kontynuowałam swoje publiczne zaangażowanie w sprawy gazu łupkowego. Podczas publicznych konsultacji prowadzonych przez Lancashire County Council w listopadzie 2018 roku przekazałam swoją ekspertyzę na temat zmian w lokalnym planie: „Minerals and Waste Plan”. W 2018 zostałam poproszona o napisanie eksperckiej opinii na temat wydobycia gazu łupkowego także w innym regionie – Cheshire. Ekspertyza dotyczyła społecznych skutków planowanych działań firmy gazowej w mieście Ellesmere Port. Przekazałam ją podczas procesu apelacyjnego w tzw. *public inquiry* w styczniu i lutym 2019 roku.

W 2021 roku wydałam obszerny (167 stron), końcowy raport (pt. „Shale Gas Developments in England: Social impacts and comparisons”), który podsumowywał moje badania nad wpływem poszukiwania i wydobycia gazu w pięciu lokalizacjach w Anglii. Jego forma oraz to, że został opublikowany w otwartym dostępie, ma za zadanie uczynić go bardziej dostępnym dla otoczenia społecznego i gospodarczego. Celem raportu jest przedstawienie dogłębnej oraz wyczerpującej analizy efektów moich wieloletnich badań w taki sposób, aby mogły być one w przyszłości wykorzystane w lokalnych i krajowych procesach decyzyjnych.

W 2016 roku zorganizowałam też **wystawę fotograficzną** związaną z moim projektem „photo-voice”, która została wystawiona w Blackpool, Manchesterze i Wiedniu. Wystawa nosiła tytuł: “Through Our Eyes. Local communities tell us what it means to live with the prospect of fracking.”

Podczas swojej działalności naukowej chętnie piszę też artykuły popularyzatorskie do znanych portali naukowych takich, jak *The Conversation* oraz *openDemocracy* oraz publikuję krótkie komentarze i recenzje w międzynarodowych periodykach naukowych. Angażuję się także w opisywanie badań naukowych w innych przystępnych formach np. briefingów czy podcastów. Szczególną uwagę przywiązuję do doskonalenia umiejętności związanych z komunikowaniem wyników swoich badań przed różnymi grupami odbiorców. Na tym polu często organizuję lub

biore udział w wydarzeniach, podczas których przedstawiam efekty swojej pracy naukowej. Na przykład w 2016 roku zorganizowałam w Preston (Lancashire) specjalne wydarzenie dla członków lokalnej społeczności, na którym przedstawiłam główne konkluzje raportu pt. „The Human Dimension of Shale Gas Developments in Lancashire, UK: Towards a social impact assessment”. Na moje zaproszenie w wydarzeniu wzięli także udział wybitni eksperci badający środowiskowe, ekonomiczne i społeczne skutki poszukiwań i wydobycia gazu łupkowego: Prof. Anthony Ingraffea z Cornell University, Prof. Michael Bradshaw z Warwick Business School oraz Prof. Debra Davidson z University of Alberta. Wydarzenie cieszyło się bardzo dużym zainteresowaniem do tego stopnia, że wystąpił nadmiar chętnych w stosunku do liczby miejsc. W 2022 roku na zaproszenie lokalnych mieszkańców Żurawłowa planujemy także zorganizowanie specjalnego wydarzenia związanego z wydaniem przeze mnie pod koniec 2021 roku książki pt. „Gaz łupkowy w Polsce: Historia, magia, protest” (wyd. PWN).

Wyniki swoich badań staram się także przedstawiać na forach naukowców, których specjalizacje są odległe od nauk humanistycznych i społecznych. Na przykład na zaproszenie przedstawicieli projektu ReFINE z Uniwersytetu w Newcastle w Wielkiej Brytanii wystąpiłam na konferencji Londyńskiego Towarzystwa Geologicznego (*Geological Society of London*), podczas której przedstawiłam swoje uwagi na temat tego, jaki społeczny odbiór ma wiedza na temat gazu łupkowego produkowana i prezentowana przez geologów. Na zaproszenie *Sense About Science* – międzynarodowej organizacji, która zrzesza naukowców w celu edukacji oraz wsparcia tworzenia nauki dla społeczeństwa, dwukrotnie brałam udział w panelach naukowców, podczas których dyskutowaliśmy nad swoimi doświadczeniami związanymi z tworzeniem odpowiedzialnej nauki dla społeczeństwa. Staram się także wspierać inicjatywy, które promują rolę kobiet w nauce. Na przykład na zaproszenie polskiego Ambasadora w Belgii wzięłam udział w panelu podczas wydarzenia o nazwie „Women in Science” zorganizowanym w Bibliothèque Solvay w Brukseli.

Na zaproszenie innych naukowców biore też udział w forach i warsztatach organizowanych w ramach innych projektów badawczych np. projektu M4ShaleGas finansowanego w ramach programu Komisji Europejskiej Horyzont2020 czy w Społecznym Forum Gazu Łupkowego organizowanym w ramach projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki. Od kilku lat prowadzę też na swojej prywatnej stronie internetowej bloga, na którym publikuję niektóre swoje teksty oraz recenzje i omówienia publikacji związanych z tematyką energii i gazu łupkowego.

Obecnie angażuję się w popularyzowanie tematyki antropologii kosmicznej na arenie polskiej i międzynarodowej. Należę do Polskiego Towarzystwa Astrobiologicznego, razem z Scienseed prowadzę stronę internetową projektu ARIES (www.aries-project.com), którego jestem kierownikiem, oraz odpowiadam na zaproszenia na wykłady, seminaria i podcasty, gdzie rozmawiam o różnych aspektach społecznych badań kosmosu.

.....

(podpis wnioskodawcy)